

ANIMADVERSIONES
DE LIBRIS RARIS.

QUARUM
PARTEM PRIOREM
CONS. AMPL. FAC. PHIL. ABOËNSIS

Præfide

M. HENRICO GABRIELE
PORTHAN,

*Eloq. Prof. Reg. & Ord. R. Acad. Litt. Hum. Hist.
& Antiquitt. Membro.*

publico examini modeste submittit

PETRUS JOHANNES ALOPÆUS,
Wiburgensis,

IN AUDIT. MAJ. die XVI JUN. MDCCXCI,

H. A. M. C.

ABOË, Typis FRENCKELLIANIS.

ANIMADVERSIONES

DE LIBRIS RARIS

QUARUM

PARTIM PRIORUM

CONV. AMPL. REG. TUL. ANNO 1712

Præfatio

M. HENRICO GABRIELE
PORTMAN

Elap. Prof. Reg. B. Ord. R. Acad. Hist. Hum. Phil.
et Antiquit. M. 1712.

publico examine subacta

PETRUS JOHANNES ALOPHEUS

in thesaur.

IN AUDIT. M. 1712. XVII. GEN. MDCCXCI.

H. A. M. C.

ABOE, Typis FRANKELIANIS

§. I.

Cognitionem librorum diligentem, omnibus qui plane perfunctoriam literis dare nolunt operam, non modo utilem esse, sed prorsus necessariam, nemo non fatetur; qua qui destituitur, eos adire nescit fontes, unde doctrinam haurire sanam & fructuosam, imprimis queat, sed casui cuidam cœco omnem permittere studiorum suorum fortunam cogitur. Temporis & pecuniæ jacturam tacemus, cui faciendæ, libros temere emens legensque se exponit; laboris molestiam præterimus, ingentem sæpe ei frustra devorandam, qui scriptores difficiles & obscuros, loco faciliū & lucidorum, ex delectus faciendi inscitia, pervolvendos sibi sumit: sed quam facile sit, ut non modo in jejunos ineptosque, sed noxios etiam incidat, qui ingenia opprimant, turbent, erroribus implicent, animos corrumpant & pessumdent! Sed non est necesse, ut in re manifesta confirmanda, diutius versemur. Hujus vero, quæ tantum momentum habet, peritiæ, non contemnenda illa censetur pars, quæ in *Librorum rariorum* cognitione est posita. Quæ curiositatis

fitatis primum nomine commendatur, nec sine turpitudinis nota in iis abesse prorsus potest, qui rem literariam ex professo tractandam susceperunt, ac maxime in Bibliothecarum custodibus & præfectis. Deinde respectu œconomico non desideratur commode, vel in Bibliopolis, vel omnino in librorum emtoribus atque venditoribus quibuscunque; ne suis rebus turpiter desint, atque opportunitates oblatas imprudenter e manibus dimittant. Quin literarum quoque utilium cognitionem feliciter augendi, hæc diligentia sæpe haud contemnendam præbet facultatem atque copiam. Quamobrem minime vel vilipendenda vel negligenda est: neque valet ad laudem ejus deprimentam effatum CLERICI, (HEUMANNO aliisque probatum), qui *raros libros raro esse præstantes*, dixit (a); quod explicatione eget, exceptionibusque non minus est obnoxium, quam sententia altera huic gemina, qua *vulgatissimos quosque libros esse optimos & utilissimos*, idem affirmavit (b), neque semper, neque ubique, neque de omni literarum genere, ita simpliciter admittenda.

§. II.

(a) *Biblioth. Anc. & Modernæ*, T. VII, p. 3; cfr. *Præf. ad Artem suam Criticam*, Ed. 1712, ubi dicit: *Rarissimi quique libri sunt minime omnium, si rem probe pensites, utiles; quod vel ex ipsa eorum raritate intelligere est, neque enim aut nunquam aut tam raro essent recusæ, si quis fructus singularis ex iis capere posset.* Cfr. HEUMANNI *Consp. Reip. Liter.* C. VI. §. XI, not. (u); & VOGT *Catal. Libror. rarior.* (Axiom. præmissor. general. VI.).

§. II.

Libros autem multos qui in *raris* numerantur, simul esse præstantes, notius est, quam ut longa demonstratione egeat; qui, ut raritas pretia omnium rerum intendit, multo etiam pluris hinc æstimantur. Metienda vero est (literarum quidem cultoribus non vulgaribus, & quali plebejis), hæc præstantia non semper ex *interna* tantum & absoluta (sive ut loquuntur *essentiali*) scripti alicujus bonitate; sed sæpe etiam ex usu quodam licet externo atque *accidentali*, insigni tamen ac singulari, quem certi cujusdam generis eruditus, in certa quadam literarum parte (interdum exquisitiore), vel speciali adeo argumento elaborantibus, præstat: qualem inprimis frequenter spectant viri docti qui Historiam Literariam ex instituto tractant, vel certas ejus partes diligentius rimantur, facta artium atque scientiarum, ingenii humani progressus ac remoras, causasque lucis vel promotæ vel oppressæ, incitamenta ejus atque obstacula, persequuntur. Quo illorum etiam pertinet diligentia, qui vel insignioris alicujus operis historiam exhibent plenior, vel in scriptis veterum classicis illustrandis

A 2

occu-

(b) Præf. cit. Nemo, credo, compendia nostra vel Theologiæ vel Historiæ Universalis &c., quia vulgatissima sunt, ideo esse omnium optima atque utilissima, contendet; aut editiones auctorum classicorum quas plurimorum teri manibus videmus, præstantia singulari eminere; & sic porro. Restrictione igitur ille canon diligenti & multiplici eget.

occupati, editionum diversarum rationem atque gen-
nesin investigant; quo in genere notum est laudatis-
simum summorum recentioris ævi Criticorum, in li-
bris cum sacris tum humanis tractandis collocatum
studium (a). Addimus his, eximiam virorum erudi-
torum industriam, qui in extricanda historia Artis Ty-
pographicæ versati sunt; quorum hoc consilium postu-
lavit, ut libros vilissimi sæpe per se pretii, maximo
tamen studio conquirere magnæque ære emere, non
dubitarent (b). Neque Historiæ Politicæ, *Medii* quod
dicitur *Ævi*, illustrandæ qui operam addixerunt, a
consulendis, adeoque etiam comparandis, libris refu-
gere debent exigui cæterum pretii ingrati-que admo-
dum saporis; quos & ipsi & cordati omnes merito
contemnant, nisi inde, ad temporis illius conditionem
accurate describendam, vestigia morum, institutorum,
consiliorum, factorum, maximi haud raro ad poste-
ritatem momenti, colligere necesse habeant. Hujus
generis sunt *Legendæ Sanctorum*, *Breviaria*, similisque
fur-

(a) Nominasse sufficiat Cl. ERNESTI, SEMLERUM, HEYNIUM,
qui discipulos atque imitatores egregios nacti sunt.

(b) Quis diligentiam MAITTARII, SCHOEPFELINI, MEERMANNI
&c. hoc nomine non laudet? Nemoque nescit, specimina
rudioris etiam artis hinc magni sæpe æstimari. Non alia
ex causa apud nos maximi pretii habetur *Dyalogus Crea-
turarum moralizatus*, Holmiæ 1483 excusus, ac similes
quidam libri, *Missalia* Ecclesiarum nostrarum olim typis
impressa, &c.

furfuris scripta, haud perfunctoria nonnunquam opera tractanda. Ad quæ igitur, facile judicare licet, in quantum applicari illud possit CLERICI: *Neque enim aut nunquam, aut tam raro essent recusi, si quis fructus singularis ex iis capi possit.* Sed neque de libris egregiis hæc ratio semper valet, infortunio aut alia causa ad pauca sæpe exempla redactio, sit se: vel major voluminum numerus, vel splendor operis tabularum æri incisarum multitudine ornati, ab editione eorum facile repetenda homines deterrent; vel si argumenta tractant pauciorum lectorum studiis accommodata, vel eertæ gentis, certæ familiæ, certorum hominum usibus dicata, unde tamen ad communem etiam utilitatem fructus haud spernendus colligi interdum queat; vel si publica auctoritate aut civili aut ecclesiastica suppressi, hominumque potentium studiis adversi, non nisi in paucorum versantur manibus, quale fatum præstantissimis etiam contigisse scriptis, rerum humanarum vel parum peritus ignorat nemo (c). Libri vel

A 3

ex-

(c) Ut iudex prudens, veritatem exploraturus, non unius tantum partis aut asserta aut testes audivisse contentus est, ita Historicus, alterius quoque partis argumenta expensurus, ad libros damnatos & suppressos, quos factio dominans maximis convitiis persecuta est æternisque obvolvere tenebris studuit, confugere sæpe necesse habet: quorum, hoc intuitu, pretium, raritas non minuit. Neque veritatis laude semper præstitisse, qui & maxima commendatione hominum florent, & in vulgatissimo usu essent, Historia abunde testatur.

excellentissimi, lingua scripti nationis parum numerosæ, sive auctoris impensa, sive publico sumtu, sive causa quacunque minus vulgari typis editi, si aut ab initio pauca eorum exempla prodierunt, aut casu ad paucitatem redacti sunt, laude sua licet illæsa, rariorum tamen ex numero eximi haud poterunt. Quam pauca opera majoris molis, lingua vernacula scripta, quantumvis eximia, apud nos, in tanta emtorum paucitate, secundum editorem reperiunt! De operibus loquimur doctioribus, in eruditiorum gratiam, non in vulgi usum, editis. Ex quibus omnibus liquet, & libros per se præclaros in rarorum nonnunquam numero inveniri, & quosdam interna licet laude minus commendabiles, alio tamen respectu ejus interdum pretii merito haberi, ut vel ignorari vel desiderari ab eo non sine magna jactura queant, cui certas quasdam pertractare materias, certaque persequi argumenta haud contemnendi usus, propositum fuerit. Sed in hujusmodi libris rarioribus adeoque carioribus colligendis, Bibliothecarum publicarum curatores versari præcipue debent; quod & in illis tales maxime, non solum sæpius a peregrinatoribus & Bibliophilis quærentur, sed etiam stabiliorem inveniunt sedem, atque commodius ab iis quorum interest literarum cultoribus, indagari ac inveniri possunt. Privato, vulgatoris usus, parabiliores, minorique pretio acquirendos, potius colligere convenit, cujus copiae facile rursus disperguntur ac omnino pereunt, quique nisi pecu-

pecunia abundet, sæpe ut rariora, rarioris plerumque usus, scripta comparet, sibi suisque studiis fructuosiorum penu, carere interdum cogitur. Contra quod tamen præceptum peccare haud sunt censendi, qui ad certum argumentum singulari industria persequendum sese accingentes, ad illud consilium pertinentia, rariora etiam, studiose colligunt subsidia, non aliter commode usurpanda; unde Bibliothecæ enatae sunt specialissimarum sæpe materiarum, laude illæ merita haud fraudandæ. Neque simpliciter Optimum atque hominum locupletiorum, quibus satis pecuniæ superest ad hujusmodi collectiones commode faciendas, studium damnamus; unde opportunitas sæpe præbetur artium cultori, minus lauta in re viventi, cognitionem sibi reique publicæ literariæ utilem comparandi. Qui quoties patere collectas opes, iis uti scientibus ac volentibus benigne patiuntur; permittendum sane cuique est, ut pro suo gustu publicæ rei serviat, atque vel hoc vel alio modo facultates suas ad communem fructum conferat.

§. III.

Quum verò nomen atque notionem *Libri rari* admodum esse vagam & multiplicem, viri docti dudum observaverint; diversas eorum constituere classes diversaque definire genera, necesse duxerunt. In quibus tamen constituendis non omnes eodem modo versati

fati sunt. Nobis commodissima ratio hæc videtur, ut primum raritatem librorum vel *absolutam* esse, vel *respectivam* observemus. Illa universalis est, hæc ad certa tempora certosque locos restricta. Notissimum est, librum alio loco alioque tempore communem, alio loco aliaque ætate rarissimum merito haberi (a). Interdum nova editione fit frequens, quem videndi paucissimis antea contigit facultas (b). Sæpe ob locorum distantiam; sæpe ex neglectis studiis & amore literarum, defectu commerciorum, ignorantia & contemptu linguæ cujusdam (c), diversitate opinionum religio-

(a) Sic in Exteriorum Catalogis inter raros referri videmus libros apud nos vulgares, qualis est JO. SCHEFFERI *de natura & constit. Philosophiæ Italicæ s. Pythagoricæ* Liber (Ups. 1692, 8o); contra scripta quædam illorum, apud nos difficillime habenda, in raris numerari non videmus.

(b) Vulgaria sunt hujusmodi exempla (cfr. HEUMANNUS l. c. §. 28), quorum ingens facile excitari posset numerus. Qui librum rarum simulque egregium, iterata editione eruditis parabilem reddunt, atque sic raritatem ejus minuunt, merito laudantur. Non semper tamen tales libros, famæ de illis olim vulgatæ respondere, mirum videri nequit.

(c) Sic mirum non est, libros *Sinenfes*, *Malabarcicos*, *Peruvianos*, *Mexicanos* &c. apud nos censei rarissimos; quo pertinent Libri in urbe Manilla Hispanice editi, quorum mentionem facit M. LE GENTIL *Voyage dans les Mers de l'Inde* T. III. Ch. I. p. 4, in nostris oris nunquam visi. *Russicos*, *Polonicos*, *Hungaricos* &c. libros (etiam præstantes) extra patriam suam raros esse, quod lingua conscripti

ligioſarum odioque hinc nato; ſæpe ob auctoritatis publicæ librum prohibentis, arcentis & perſequentis interventum (d), vulgaris alio loco atque tempore

B

liber,

funt fere incognita, facile intelligitur. *Biscaye, Wallie, Irlandiæ* linguis vernaculis edita ſcripta, niſi in illis oris non quærentur, adeoque nec inveniuntur: quod de libris *Fennicis* idem valet. In *Moldavia & Walachia*, libri per reliquam Europam celebratiſſimi, ſine dubio rari ſunt. Sic libellos quosdam Philadelphię in Penſylvania, ac alibi in provinciis ſœderatis Americæ Septentrionalis typis impreſſos, in Bibliotheca Acad. publica aſſervatos (non multi ſane cæterum pretii), hoc nomine apud nos raros eſſe, nemo non videt: ex. g. *Catechiſmus för några Jeſu Gärſamlingar i Pennſylvania*, Philadelph. 1743, 12:o (Heinſhutianæ rationi accommodatus); *The ſhorter Catechiſm of Mart. Lutber*, Philad. 1749, 12:o; *Zitten Lieder von Bethlehem*, Germantown 1742, 12:o &c. Majoris pretii ſunt, ex iisdem oris ad nos adducti, quos Bibliotheca itidem ſervat Academica: *An abſtract or abridgment of the Laws made and paſt by William Penn, abſolute Proprietary and Governour in chief of the Province of Penſylvania*, &c. Philad. by Reynier Janſen 1701 4:o (libellus in ipſa Penſylvania non maxime obviuſ); *a Summary Hiſtorical and Political of the firſt planting, progressive improvements, and preſent State of the Britiſh Settlements in North-America &c.* by William Douglas, Boſton 1749, 8:o; &c.

(d) Vel ex ſola hac ratione non poſſunt non eſſe in Hiſpania rariſſimi libri Proteſtantium Theologi, etiam Latine ſcripti; quos non minore contemptu, ſed odio longe vehementiore proſequentur, quam noſtri viciffim Monachorum Aſceticos libros (inutilem in noſtris oris mercem) vel Mu-

liber, alio ignotus plane est aut rarissime conspicien-
 dus. Unde patet, quam inepto indulgeant consilio,
 qui *Catalogos* consicientes *Librorum Rariorum Uni-*
versales, in illos non scripta tantum referunt *absolute*,
 adeoque omnibus locis, *rara*, sed *respective* etiam *ra-*
rorum copiam ex Indicibus congerant hinc inde con-
 quilitis ac apud diversas nationes editis, varioque ad-
 modum consilio conditis. Unde non infinita solum
 hujusmodi librorum silva nascitur, sed valde etiam si-
 mul dissimilis ac dubia; qua parum vel tuto vel com-
 mode harum lautitiarum amatores uti queant. Ejus
 igitur generis scriptorum proprii cuique genti con-
 cinnari Indices debent, pro vario cujusque usu & si-
 tu varii; neque talium alia recenferi debent, quam
 memorabilia, vel quæ præclara aliqua aut singulari
 dote sint insignia. Dissitarum gentium omnes colli-
 gere libellos triviales, obsoletos, ineptos, quia in no-
 stris oris rari sint, quis sanus instituat? quorum noti-
 tia commode omnino caremus. Multo autem minus
 talibus quisquiliis Catalogi universales onerari debent;
 non sine diligenti delectu, adeoque non nisi a peritis-
 simis bibliognostis ac judicibus concinnandi. §. IV.

---

hamedanorum in Alcoranum suum varii generis expositio-
 nes &c. Raros igitur esse, imo reperiri omnino non pos-
 se, quis miretur? Ipsa etiam *Sacra Biblia*, vernaculo i-
 diomate reddita, ad rarissimos libros in multis Christiano-
 rum Ecclesiis Catholicis (Hispaniæ, Italiæ &c.) pertinere,
 eaque possidere capitale haberi, nota res non minus est
 quam turpis atque foeda.

§. IV.

Utrumque porro librorum genus, tam illorum quos *absolute*, quam quos *respective* raros diximus, vario admodum *rarity* gradu differre, constat. Alii ex *Bibliopoliis* evanuerunt; alii neque in *Auctionibus* librorum, ac *Bibliothecis privatorum* facile comparent; alii vix in *Bibliothecis publicis*, etiam instructissimis, occurrunt, quorum exempla adeo interdum pauca reperiuntur, ut inter harum cimelia merito referantur, quorumque hinc & numerum & possessores investigare ac significare Bibliographi solent (a). Hos *rarity* gradus boni attendere Catalogi debent; neque facile libros qui in tabernis publicis vulgo non prostant, eam mox ob causam, raris annumerare. Tres hujusmodi fere classes constituit VOGT (l. c. ax. gener. II), librorum *rarorum*, *rariorum* (*perrarorum*) & *rarissimorum*; duas addi vult ENGEL (b), nempe longe rarissimorum, quales *Phœnices librorum* (HEUMANNO præeunte) appellari vult, & *minus obviorem*,

B 2

ne-

(a) Fallere vero interdum hunc virorum doctorum calculum atque conjecturas, non est mirandum; quod alias exempla pereant aut dominos mutent, alias plura sensim, ubi ad rem acius attendi cœpit, investigata sunt. Sic diu, præter unum quod in Dania inventum est, nullum supereffe credebatur exemplum *Dialogi Creaturarum*, editionis Holmienensis; jam vero plura innotuerunt, quorum unum *Bibliotheca etiam Acad. Aboënsis* possidet.

(b) *Catal. libror. in omni genere rarissimor. Axiom. II.*

(nescio an in hunc numerum, ne in infinitum excre-
scat, commode referendorum?) Nobis tres fere illi quos
significavimus gradus, sufficere videntur; quum sin-
gula tamen ad vivum refecare omnemve in hoc ge-
nere varietatem accuratissime distinguere, neque liceat,
neque opus sit. Libri extremæ raritatis, qui ad ab-
solute rarum illud genus pertinent, si præstantes si-
mul (s. essentialiter s. accidentaliter) sunt, summo in-
dicari jure merentur; si nullius sunt frugis, interce-
dendum esse non videtur, quin meritum subeant fa-
tum, penitus sc. pereant, & omni memoria hominum
excident. Cui enim bono sit, tales quisquiliæ in Li-
brorum Catalogos inferre, titulosque & nomina ea-
rum conservare? quarum multitudo indies crescens,
nisi benigna Mercatorum, Coquorum &c. ope dimi-
nueretur, diluvii instar omnia inundaret, animosque
Bibliognostarum penitus turbaret atque dejiceret. Non
possunt, quod ab omnibus contemnuntur, quin brevi
rarefiant; sanctis Monachorum reliquiis (calceis &
pannis detritis &c.) intra seculi spatium hanc palmam
dubiam reddentes. Unum tamen aut alterum hujus-
modi librum, (exquisite insulsum), ubi solus, aut pro-
pe solus, commune meritumque naufragium evasit,
ex quavis ætate animi causa subicere, futuri ævi
severitatem experturum, non vetem; dummodo stu-
dium aliquod aut laus in hoc genere non ponatur.
In publicis vero Bibliothecis, quibus addi aut nulla
aut parva impensa solent, bellum, quousque valent,
cum

blattis & tineis gerant. Librorum rarorum secundi & tertii gradus, severior adhuc delectus institui debet; iique ad usum aliquem diligentius etiam, quo locum in Catalogis merito tueantur, sunt exigendi; sine qua adhibita & cura & iudicio, præclarorum Bibliognositarum auctoritate probato, exitum profecto hoc consilium non reperiet. Ac pleraque talium scriptorum, ut & illa quæ minus obvia sunt, rariorum Catalogis exclusa commodiorem & propriam in iis Librorum Indicibus locum inveniunt, qui artis cujusque aut scientiæ opes ac subsidia universa cognoscenda spectandaque præbent: ubi nec raritate sua, quoties opus fuerit, plane prætermissa, (ut ad hanc etiam rem attendere studiosi non nesciant), ex interno tamen inprimis pretio suo censentur: quo incitamentum etiam iustum sic hominibus subministratur, cura tali sumtutue faciendo digna recudendi, rarorumque numero sic eximendi.

§. V.

Quod autem alii genti scitu attentioneque digna, pro vario scilicet cujusque situ ac usu videntur, quæ alia, quia ad se non pertinent, nihil curat; hinc neque librorum absolute rarorum, (etiam qui recenseri vere merentur), non possunt Indices ubique prodire exacte similes. Opera universalis usus, inprimis ex accidentali illo genere, pauciora reperiuntur. Quisque

populus quæ ad suorum factorum, suorum morum, sui cultus historiam rationemque cognoscendam faciunt, copiosius colligit, accuratius rimatur, studiosius æstimat. Unde v.g. Svecicorum scriptorum, ut in genere præstantium quorumvis, ita rarorum præcipuam quandam, præ exterorum illis, a nostris Bibliophilis rationem haberi, accuratiorem notitiam exquiri, & copiam numerosiorem afferri, nemo mirari debet: quo in genere excessu quam defectu peccare tanto excusatiùs putatur, quanto minor omnino apud nos, quam multis aliis locis, librorum semper fuit proventus. Atque eadem ex causa, nobis scriptorum intra Fenniae fines evulgatorum, majori adhuc industria persequi licet vestigia.

§. VI.

Sed in raritate Librorum definienda, non modo ad *materiam* eorum esse respiciendum, hoc est opera ipsa, quoad argumentum atque contenta sua, in censum esse referenda, harum rerum arbitri sciscunt; sed ad *formam* quoque attendendum, id est, varias libri ejusdem editiones, alias ut diligentiores, utiliores & splendidiore, ita rariores, esse cognoscendas atque indicandas, docent. Quarum pretium, ut librorum ipsorum, quanto aliæ illæ dotes plures præstantioresque cum raritate conjungantur, tanto majus statui, merito solet. Hinc editiones integræ & incastratæ præ-

mu-

)

15

(

mutilatis atque corruptis, accuratiores, nitidiores
&c. præ vilioribus, recte æstimantur; hinc editiones
primæ, authenticæ &c. magni sæpe præ cæteris ha-
bentur, atque si artis simul Typographicæ historiam
illustrant, maximi non raro fiunt. In quo genere,
(uti nec in plerisque aliis) quamvis cum exteris cer-
tare, nostris parum licet; tamen neque hujus
rationis omnino nullam nos adhibere
diligentiam, decet.

